

VIDES PĀRVALDĪBAS PROGRAMMU VEIDOŠANAS PRINCIPI

CREATION PRINCIPLES OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT PROGRAMS

Tatjana Tambovceva, Rīgas Tehniskā universitāte

Summary: This article presents an author's point of view about creation principles of environmental management programs. Entrepreneurship environmental management programs include specific actions of various characters and specify the order of their realization at the enterprise on priorities. The priority of action is being based on a number of factors, including ecological efficiency, terms of possible realization, presence of necessary resources, a technical and technological opportunity of realization etc. The author suggests to group actions on: time of realization; volume of the used resources; sources of financing; obligation of performance and by principles of performance.

Savas apkārtējas vides aizsardzības darbības plānošanas robežās uzņēmumam ir jāizstrādā vadības programma, kurā ir iekļauti visi nepieciešami pasākumi izvirzīto mērķu un uzdevumu sasniegšanai. Šim nolūkam kalpo izstrādātā ekoloģisko mērķu un plānoto rādītāju sistēma. Tādai programmai ir jāiekļauj sevī dažādu ieviržu un rakstura konkrētās darbības un jānosaka šo darbību realizāciju uzņēmumam prioritātes kārtībā. Pasākumu prioritāti savukārt nosaka virkne faktoru, tai skaitā ekoloģiskā efektivitāte, iespējamie realizācijas termiņi, atbilstošo resursu esamība, īstenošanas tehniskā un tehnoloģiskā iespējamība u.c.

Lai pamatoti un efektīvi izstrādātu tādu pasākumu programmu, uzņēmumam ir nepieciešami darbības mehānismi, kuri palīdzētu klasificēt un noteikt iespējamo pasākumu kopumu apkārtējās vides ietekmēšanas minimizēšanai; optimālo pasākumu izvēles, veikšanas secības un pamatojuma metodes, kuri sekmēs noteikto konkrēto ekoloģisko rādītāju sasniegšanu.

Darba autore piedāvā šos pasākumus sagrupēt šādi:

1. *Pēc realizācijas laika:* pats svarīgākais (īstermiņa), realizācijas laiks ir līdz vienam gadam; plānoto pasākumu (vidēja termiņa) realizācijas laiks 1-5 gadi; perspektīvo pasākumu (ilgtermiņa), realizācijas laiks – vairāk kā 5 gadi¹.
2. *Pēc izmantotu resursu apjoma:* mazizmaksu; vidējo izmaksu; lielu izmaksu. Šī klasificēšana ir atkarīga no konkrētā uzņēmuma specifiskajām īpašībām. Resursu izmantošanas apjoma noteikšanai ir jāizstrādā apjoma noteikšanas pamatkritēriji. Apjoms ir atkarīgs no uzņēmuma lieluma un finanšu stāvokļa, kā arī Latvijas specifikas kopumā. Piemēram, mazizmaksu pasākumiem var būt nepieciešams līdz 5000 Ls, vidējo izmaksu no 5 līdz 25 tūkst. Ls, bet lielu izmaksu – virs 25 tūkst. Ls.
3. *Pēc finansēšanas avotiem:* no iekšējiem avotiem; no ārējiem avotiem vai jauktā.

Pasākumu klasificēšana pēc dotajām pazīmēm, īpaši ilgtermiņa un lielo izmaksu pasākumi, kas nereti pārtop par dabas aizsardzības investīciju projektiem, palīdz raksturot šo projektu izpildi.

¹ Jāņem vērā, ka šis iedalījums ir relatīvs.

4. *Pēc izpildes obligātuma*: obligātie un iniciatīvie.
Obligātie pasākumi ir tādi, kuri tiek veikti, saskaņā ar vides aizsardzības likumdošanas konkrētajām prasībām. Iniciatīvie pasākumi ir virzīti uz nepārtrauktu ietekmes samazināšanu, pat ja vides aizsardzības likumdošanas prasības konkrētajā periodā ir izpildītas un to vairs neprasa.
5. *Pēc izpildes principiem*: organizatoriskie un vadības; tehnoloģiskie un tehniskie.
Organizatoriskie un vadības pasākumi ir pasākumi uzņēmuma efektīvai ekoloģiskās vadīšanas vai vides pārvaldības sistēmas pilnveidošanai. Tie ir visos uzņēmuma līmeņos atbildības par apkārtējās vides aizsardzību pārdales pasākumi, personāla apmācība koefektivitātes, ekoloģiski orientētas vadīšanas un ekoloģiski tīras ražošanas principu ievērošanai u.c. Tehniskie un tehnoloģiskie pasākumi ir vērsti uz izejvielu un enerģētisko resursu patēriņa samazināšanu, toksisko izejvielu veidu un materiālu izslēgšanu no ražošanas, tehnoloģiju maiņu u.c.
Organizatoriskos un vadības, tehnoloģiskos un tehniskos pasākumus var iedalīt divos blokos:
 - Pasākumi, kuri tieši skar piesārņojošo vielu un atkritumu veidošanās avotus („radīšanas brīdī”);
 - Pasākumi, kuri skar piesārņojošo vielu izvades un izmešanas avotus, kā arī avotus fiziskai ietekmei uz apkārtējo vidi („caurules galā”).

Negatīvas slodzes samazināšanai uz apkārtējo vidi uzņēmums var izmantot arī citus pasākumu klasificēšanas veidus un kritērijus. Tomēr kopumā ir jāatzīmē, ka vienmēr jāņem vērā tas, ka vides pārvaldības programmām ir pasākumu plāna raksturs un tās nevar uzskatīt par mērķtiecīgām un kompleksām programmām. Nozīmīgs ir fakts, ka atkarībā no vides pārvaldības programmām, kuras ir orientētas uz vides pārvaldības sistēmas pilnveidošanu, ekoloģiski – ekonomiskās programmas ir orientētas uz uzņēmuma visas vides aizsardzības darbības sinhronizēšanu ar tiem citiem darbības veidiem, kurus plāno īstenot saskaņā ar pieņemtajiem stratēģiskajiem lēmumiem.

Tatjana Tambovceva, Rīgas Tehniskā universitāte, Kaļķu iela 1 - 414, Rīga, Latvija, LV-1658. Tālrunis: 7089425, tatjana.tambovceva@rtu.lv